

לטורונטו¹ ובחזרה: ערעורים על סוציולוגיה (פמיניסטית) של משפחה, זכויות אדם וגזענות

נדירים הם נשות ואנשי האקדמיה שאינם אוהבים כנסים. אני לא מתכוונת רק לנסיעה עצמה, לגילוי של מקומות חדשים או לשבירת השגרה. אני מתכוונת גם למפגשים עם אנשים מכל העולם - ולא רק ליצירת קשרים אינסטרומנטליים; להקשבה למחקרים ולידע חדשים ולהרגשה הנפלאה של להיות ביחד: לשבת ביחד, לשמוע ביחד ולדון ביחד. גם אחרי כמה עשורים שאני פועלת באקדמיה, החוויה הזו מעלה בי רגשות של שמחה והתרוממות רוח, בעיקר לאור העובדה שאני מקפידה, כמו רובנו, לנסוע עם חברות קרובות.

השנה נסעתי לכנס בטורונטו. נושאו המרכזי של הכנס היה "שליטה, אלימות וצדק: ערעורים, מחשבות, אחריות". ברור שפמיניסטית וותיקה כמוני ראתה בנושא זה לב לבו של המאבק. אותן מנהלות נשים בכל קצוות העולם ומכל צבעי הקשת. עובדה זו ביחד עם העובדה שהכנס התנהל בעיר מקסימה, שבפעם הראשונה בחיי הגעתי אליה, גרמו לכך שלא היססתי לרגע והחלטתי שאסע ואשאר לשמוע את ההרצאות והדיונים בימים הרבים של הכנס. והאמת היא שבאתגר הזה, כמעט עמדתי כי, בזמן הכנס, נסעתי לטייל רק יום אחד במקום מאוד מתוייר שנשאר מדהים למרות הכל: מפלי הניאגרה.

מוקד התעניינותי בשנים האחרונות קשור למוסד המשפחה. עד השנה ובמשך 4 השנים האחרונות, הייתי גם בוועד המנהל של קהילת המשפחה בארגון הבינלאומי. מהסיבות האלה וגם מהסיבה שעם ד"ר ארי אנגלברג (ממכללת הדסה), ארגנו מושב על "משפחות, תרבות, ודת: כינון ופירוק הגבולות החברתיים", נוכחתי בכמעט כל המפגשים של קהילת המשפחה. האמת? בכמעט כל המפגשים למדתי משהו - וזה להבדיל מהמליאות שהיו הרבה פחות מעניינות. שמעתי על משפחות טרנסג'דריות בהודו; על אלימות במשפחה בקרב משפחות של מהגרים באוסטרליה; על שינויים העוברים על מוסד המשפחה באפריקה, בין היתר בניגריה ובדרום אפריקה; שמעתי על יחסים בין-דוריים בסין, באיראן, ביפן, בצילה ובליטא. מה אגיד? באמת עולם ומלואו!!!

ברור לכולנו כי הנושאים עליהם אני מצביעה, כולם קשורים למגדר, לזכויות האדם ולניסיונם של אנשים בכל רחבי העולם לעצב את מקומם, גורלם וזהותם במסגרת המשפחה והחברה. אין להתפלא על כך: כיום, אחד המרחבים המשמעותיים ביותר לקידום זכויות האדם בכל העולם הוא מוסד המשפחה, וזו הסיבה המרכזית לכך שבעזרת התובנות הפמיניסטיות, אני מתמקדת בנושא זה.

אולם למרות העניין וחשיבות הנושא, שם כמו פה, נושא המשפחה נשאר ברובו "נושא של נשים". מעט מאוד גברים רואים בסוגיה זו "משהו רציני" מבחינה אקדמית כך שגם אם יש חוקרים משמעותיים בתחום, ויש כאלה, הם מיעוט, על אף שיותר מאשר בעבר, הם מקדמים שיח מחקר דמוקרטי-פמיניסטי. נכון, מחקרים נפלאים מתפרסמים וידע נרחב מתהווה אך למרות זאת, ממשיך להתקיים מעמדו השולי של מוסד המשפחה בעשייה המחקרית - אם כי בנושא הזה, דהיינו של השוליות המחקרית על מוסד המשפחה, ישראל מצטיינת. בהתחשב בהשפעת האקדמיה על המציאות הפוליטית, משמעות הדבר היא שנושא המשפחה נשאר שולי גם בדיון הציבורי - פוליטי, חוץ מאשר בקרב אותם הגופים המבקשים בעזרת סיסמאות ריקות כמו "קדושת המשפחה" למשטר את הנשים ולחזק את הפטריארכיה. וזו בדיוק הבעיה: בעידן של טראמפ, של פונדמנטליזם דתי ושל קיצוניות ימנית, מצב זה הוא סכנה לנשים ולזכויות האדם שלהן ושל כל אלה המבקשים את הזכות להגדרה עצמית. "שליטה, אלימות וצדק: ערעורים, מחשבות, אחריות" אמרנו! אז בבקשה, מי שחוקר את הסדר החברתי כדי לשנותו ליותר צודק, חייב לחבר אליו את מוסד המשפחה ולפרק קלישאות מושרשות על "המשפחה", על האימהות ועל "המובן מאליו" הפטריארכלי.

¹ הכנס ה-19 של הארגון הסוציולוגי הבינלאומי בטורונטו .
(XIX ISA WORLD CONGRESS OF SOCIOLOGY) 15-21 ביולי 2018

זה בדיוק מה שארע, במושב שארגנו ד"ר אנגלברג ואני. במסגרתו, שמענו נושאים מרתקים שהראו את הדרך בה זכויות האדם, מוסד המשפחה, הדת וה-AGENCY של בני האדם משולבים ומייצרים מציאות מגוונת והיברידית, בארה"ב ובהולנד אך גם במדינות בהן הדת מכתובה את התסריטים המשפחתיים, כמו איראן או ישראל. אולם מי שגנב את ההצגה במושב היה ד"ר ארי אנגלברג שהציג את הקשר בין תנועות ימניות ופונדמנטליסטיות למוסד המשפחה ולמגדר כפי שקשר זה מתגלה במחקרו האנתרופולוגי על ארגון להב"ה, (ראשי תיבות של: למניעת התבוללות בארץ הקודש)². בלהב"ה, כמו בכל התנועות הפונדמנטליסטיות או/ו הלאומניות, נושאים הקשורים למשפחה ולמגדר מגויסים כדי לקדם סדר יום גזעני-פטריארכלי על מנת לשמר כל אדם ב"מקומו הטבע". למשל בישראל, מה יותר משכנע ופשוט מהסיסמא המועתקת ישירות מהמקום ההוא, אישם בשנות ה-30: "בנות ישראל לעם ישראל"³.

בטורונטו הצלחנו להאיר פן חשוב זה במחקר על מוסד המשפחה בימינו - אולם זו רק ההתחלה. בפועל, למרות השימוש הנרחב שנעשה בנושאים הקשורים למשפחה ולמגדר בתנועות אנטי-דמוקרטיות, ולמרות המסורת התיאורטית והמתודולוגית לפיה "האישי הוא פוליטי", אין מספיק מחקרים עכשוויים על הקשר הגורדי בין פונדמנטליזם, לאומנות, מגדר ומשפחה. כדאי שהחוקרות וגם החוקרים השואפים (עדיין) לקדם מציאות דמוקרטית המכבדת את זכויות האדם, יתגייסו לנושא ויעלו אותו לדיון מחקרי וציבורי. אין חלל ריק ולגזענים למיניהם, כושר שכנוע מדהים שלא נותן לעובדות לבלבל אותם, כפי שכולנו למדנו.

² בינתיים התפרסם און ליין מאמרו של ארי אנגלברג, כחלק מאותו גיליון שאני עורכת (עורכת אורחת) בנושא משפחות מעורבות בכתב העת: *Journal of Israeli History*.
Engelberg, A. (2018). Fighting intermarriage in the Holy Land: Lehava and Israeli ethnonationalism. *Journal of Israeli History*, 36(2); 1-19.

³ <http://leava.co.il/%D7%A6%D7%A4%D7%95-%D7%94%D7%97%D7%AA%D7%95%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%94%D7%9F-%D7%91%D7%A0%D7%A6%D7%99-%D7%95%D7%A2%D7%A0%D7%AA-%D7%92%D7%95%D7%A4%D7%A9%D7%98%D7%99%D7%99%D7%9F-%D7%9C>